

Prof. dr hab. Anna Twardowska

RECENZJA

pracy doktorskiej mgr. Marka Kałużyńskiego: „Analiza postaci w pracy nad rolą – Leibecha w dramacie Hanocha Levina

Jakiś i Pupcze
oraz dorobku artystycznego i pracy pedagogicznej

Pan Marek Kałużyński ukończył w 2012r. Wydział Aktorski Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera z wynikiem bardzo dobrym i otrzymał tytuł magistra sztuki. W 2001 roku artysta debiutował na scenie Teatru im. Jaracza jako Salieri w „Amadeuszu” w reżyserii W. Zawodzińskiego, była to rola dyplomowa p. Kałużyńskiego. Otrzymał za nią na XIX Festiwalu Szkół Teatralnych Nagrodę Jana Machulskiego przyznaną przez Dziennikarzy Łódzkich Mediów.

Od 2002 roku jest etatowym aktorem łódzkiego teatru, a od 2006 gra także gościnnie w Teatrze Bagatela w Krakowie.

Trudno przecenić doświadczenia zawodowe zdobywane na początku drogi artystycznej – pracę w bardzo dobrym zespole pod okiem uznanych reżyserów i możliwość grania ról, które zapewniły rozwój warsztatu aktorskiego.

Większość z nich powierzanych p. Kałużyńskiemu należy do repertuaru klasycznego. „Król Ryszard III”, reżyseria i scenografia Grzegorza Wiśniewskiego, spektakl który urzeka „rzetelnym aktorstwem i prostotą plastycznej wizji”, jego Ryszard jest nie tylko zwyrodnialcem posyłającym swoich bliskich na śmierć ale także samotnym, pełnym rozpacz i cierpienia człowiekiem. Recenzenci komentując aktorskie kreacje, w tym rolę Ryszarda, podkreślają znakomitą adaptację w której opanowany żądzą władzy król ma za nic ludzkie życie, a podstęp toruje mu drogę do celu. Spektakl Wiśniewskiego zdobył Nagrodę Złotego Yorika w Konkursie na Najlepszą Inscenizację Dzieł Dramatycznych Williama Szekspira na 33 Warszawskich Spotkaniach Teatralnych w sezonie artystycznym 2011/2012.

„Otello. Wariacje na temat” w reż. Agaty Dudy – Gracz, kolejny spektakl inspirowany Szekspirem, z tekstami dopisanymi przez reżyserkę są przykładem wykorzystania w spektaklu współczesnego portretu bohaterów. Reżyserka ukazała zło codzienne naszej epoki, jej naskórkowość i uproszczenia. Z pewnością tragedie rozgrywające się w ludzkim wnętrzu i dziś są nie mniejsze niż te doświadczane przed pięćset laty.

W dorobku artystycznym Marka Kałużyńskiego obok ról wymagających psychologicznej autentyczności, znakomicie granych przez artystę postaci o silnej i zróżnicowanej osobowości takich jak tytułowy Iwanow Antoniego Czechowa reż. Pawła Łysaka czy Henryka w „Ślubie” Witolda Gombrowicza, reż. W. Zawodzińskiego. Aktor wyróżnił się „wirtuozerią i poziomem mowy scenicznej niedostępnej dziś wielu naszym teatrom”. „Boeing, Boeing – Odlotowe Narzeczone” farsa Marca Camolettiego, w której zespół aktorski, w tym przekonujący w roli Maksa p. Kałużyński zapewniły sukces spektaklowi.

- 1 -

Autor rozprawy w wywiadzie z okazji jednej z premier wyznał, że jest obsadzany przede wszystkim w rolach dramatycznych w postaciach „po przejściach”, ale sądząc po repertuarze, w którym grał miał również okazję wielokrotnie zagrać role komediowe. Należy do nich „Pomoc domowa”, którą napisał Marc Camoletti reż. Paweł Pitera komedia na wysokim poziomie, której zaletą są świetnie napisane postacie. Marek Kałużyński gra rolę poważnego biznesmena niestety w rzeczywistości jest pantoflarzem ulegającym infantylnej kochance. Znakomite dialogi, mnóstwo niespodziewanych zwrotów akcji, sprawiają, że widzowie świetnie się bawią.

„Ryzykowna forsa”, reżyseria i tekst: Paweł Pitera zabawna farsa Michaela Cooney, satyra na brytyjskie społeczeństwo i tamtejszą biurokrację. Historia o rzadkiej umiejętności oszukiwania aparatu państwowego przez bohatera sprytnie naginającego rzeczywistość do własnych potrzeb. Reżyser serwuje publiczności kolejną znakomitą farsę, która bawi do łez.

Granie ról dramatycznych, komediowych czy farsowych świadczy o wycuciu rozmaitych form i konwencji teatralnych. Obok ról teatralnych, które artysta grał w macierzystym teatrze mgr Kałużyński był zapraszany do szeregu innych teatrów takich jak np. Teatr Muzyczny w Lublinie gdzie zagrał w „Amadeuszu” Petera Schaffera (rola Salieriego), Teatr Wielki w Poznaniu grał w „La Boheme – Cyganeria”, Giacomo Pucciniego, w Teatrze Bagatela im. T. Boya – Żeleńskiego w Krakowie wiele ról komediowych w tym min. rolę swata Leibecha w sztuce Hanocha Levina „Płomień pożądania”. Analiza pracy nad tą rolą jest tematem rozprawy doktorskiej p. Marka Kałużyńskiego. Oprócz ról scenicznych kandydat ma swój udział w spektaklach telewizyjnych jak i serialach fabularnych np. książd Karol w serialu „Dom nad rozlewiskiem”. Działalność pedagogiczna p. Kałużyńskiego to prowadzenie zajęć z przedmiotów „Proza” i „Wiersz” na Wydziale Aktorskim Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi.

Analiza postaci Leibecha w dramacie Hanocha Levina „Jakiś i Pucpcze”

Pan mgr Marek Kałużyński swoją analizę poprzedza szerokimi rozważaniami teoretycznymi, ujętymi w I rozdziale pracy p.t. Teorie. Już sam tytuł rozdziału sugeruje mnogość spostrzeżeń i sposobów podejścia do twórczości Levina i realizacji jego dramaturgicznych dokonań.

Wyjaśnienie roli i ważności postaci swata w dziejach, począwszy od polskiego dziewczosłeba początkowo pełniącego rolę urzędnika stanu cywilnego aż po rolę chińskiej swatki (meipo), która np. sprawdzała zgodność astrologiczną przyszłych małżonków stanowi ważką część rozważania nad istotą analizy.

Szczególnie istotne jest rozpatrywanie roli małżeństwa i swata (swatki) w kulturze żydowskiej. Swat (szadchan hebr.) miał i ma istotne znaczenie przy doprowadzeniu do zawarcia związku małżeńskiego. Najważniejszą rolą swata jest uzgodnienie warunków finansowych i rzeczowych małżeństwa. Istotną częścią tych warunków jest wiano panny jak i jej zabezpieczenie na wypadek rozpadu (z różnych powodów) małżeństwa.

Mając za podstawę swojej dysertacji postać swata Leibecha mgr Marek Kałużyński w swojej pracy w kolejnych podrozdziałach wyjaśnia zarówno filozoficzne jak i realistyczne uwarunkowania twórczości Hanocha Levina. Twórczość Levina jest szczególnie bliska twórczości Samuela Becketta.

Każdy z nich był autorem poezji, prozy i reżyserem własnych dramatów. Levin o reżyserii własnych utworów powiedział: „reżyseruję siebie – nie interesuje mnie reżyserowanie sztuk innych ponieważ myślę, że reżyserowanie i pisanie to jeden proces”.

Shimon Levy porównując dramaty Levina z twórczością Becketta, zwrócił uwagę na to, że Levin wykazuje „zaskakujący optymizm na przekór wszystkiemu, wykraczając poza groteskę ponizonego ciała i cierpiącej duszy. Jest to optymizm walki.” Ta walka wyraża się się w przemożnej tęsknocie bohaterów sztuk Levin za lepszym światem.

Zgłębiając twórczość Levina można się doszukać daleko idących podobieństw do szeregu innych

twórców takich jak Czechow czy n. p. czołowy przedstawiciel teatru absurdu Eugene Ionesco piętnujący konwenanse, mechanizmy władzy czy zależności międzyludzkie.

Nieobca Hanochowi Levinowi twórczość Bertolda Brechta wywarła widoczny skutek w jego okresie twórczości kabaretów satyrycznych. Podobnie jak Bertold Brecht używał przerywników muzycznych jako komentarza wydarzeń scenicznych.

Wymienione powyżej przykłady koncepcji i inspiracji twórczością od antycznej po postmodernistyczną są wyraźnie widoczne w utworach Levina, koncentrującego się na obserwowaniu i pokazywaniu kondycji człowieka w krytycznych momentach bytu, a zwłaszcza w obliczu śmierci. Nie bez znaczenia dla takiego postrzegania współczesności przez Hanocha Levina miała śmierć jego ojca, która dla dwunastoletniego chłopca była swego rodzaju traumą. Śmierć ojca pojawia się w analizowanym przez p. Kałużyńskiego utworze – to śmierć On-Chrupcze w scenie XVII-tej mającej miejsce w Paluszkach.

Postać Leibecha swata w przedstawionej pracy jest w istotny sposób bliska p. Kałużyńskiemu, który już we wstępie do swoich rozważań stwierdza: „Leibech to ja”. Ta jasna po pierwszym czytaniu sztuki deklaracja wskazuje na płaszczyznę pracy nad tą rolą jak i późniejsze prezentowanie jej widzom. Odczytanie przez aktora zbieżności sposobu działania Leibecha jak i jego wieku (Smuga cienia - kryzys wieku średniego) leży u podstaw interpretacji postaci.

Ważną częścią rozprawy jest porównanie i znalezienie podobieństw stworzonych przez p. Kałużyńskiego poprzedzających rolę Leibecha postaci scenicznych innych autorów.

W pierwszym rzędzie autor pracy doktorskiej przywołuje w swojej pomieci rolę Iwanowa z dramatu Czechowa, która to postać podobnie jak bohaterowie Levina nie potrafi podjąć skutecznych i zdecydowanych działań.

Dla odtwórcy postaci Leibecha zasadniczą różnicą zrozumienia i stworzenia obu postaci scenicznych był czas, a w szczególności jego wiek i doświadczenie aktorskie.

Propozycję zagrania Leibecha mgr Kałużyński otrzymał w 2015r. gdy był już aktorem z dużym doświadczeniem scenicznym. Zetknięcie się z rolą Leibecha uświadomiło mu fakt, że jego sprawny warsztat aktorski pozwala na swobodne operowanie nastrojami i działaniami Leibecha.

Praca nad rolą Leibecha stwarza autorowi rozprawy możliwość spojrzenia na problem bycia aktorem-Leibechem w ciągłej podróży, poszukującym wrażliwości, siły i innych przymiotów własnego ego. Aktor wędrowiec, w pierwszej fazie swej wędrówki, często porywa się na rzeczy prawie niewykonalne zapominając wręcz o tak „banalnych” rzeczach jak tzw. normalne życie. Realia rzeczywistości są jednak nieubłagane, a jedyna rzecz, która która jest w ciągłym ruchu to czas. To właśnie on rzuca *smugę cienia* kryzysu wieku średniego i potrzeby stabilizacji.

Osobiste i bardzo prawdziwe spojrzenie kandydata „przez pryzmat osobistych przeżyć i wrażeń, pozwala mu w sposób jednoznaczny określić postać Leibecha jako Żyda tułacza, który każdą podróż życia kończy tam gdzie ją rozpoczął.

Analiza pracy nad rolą Leibecha jednoznacznie pokazuje bohaterów sztuk Lewina, którzy cierpią na samotność i potrzebę zmiany swego losu.

Leibech -swat ustawicznie walczy z przeciwnościami i w każdej chwili może wykonać dowolną pracę i być sprawnym przedstawicielem każdego zawodu.

Leibech niczym postacie ze sztuk Czechowa bezwolnie poddaje się losowi, chce zmienić coś w swoim życiu lecz miast podjęcia działań w tym kierunku siada na walizce i siedzi na niej w oczekiwaniu na nieuchronne, ostateczne rozwiązanie.

„Życie jest gdzie indziej” -mówi Krum tytułowa postać sztuki Levina i tak właśnie dzieje się w przypadku Leibecha, który może być każdym, ale głównie pragnie być optykiem nie tym od wad wzroku lecz od obserwowania działań innych.

Budowanie roli swata Leibecha w „Jakisiu i Pupcze” w reżyserii Małgorzaty Bogajewskiej było wg. słów i przedstawionej rozprawy doktorskiej procesem wyjątkowym.

Proces ten był przyczyną poważnej autorefleksji autora rozprawy (co jest bardzo widoczne w całej rozprawie) na temat wykonywanego zawodu i problemów natury egzystencjalnej.

Oceniając przedstawioną rozprawę uważam, że jest to opracowanie systematyczne i pozwalające na kompleksowe spojrzenie na proces pracy nad rolą Leibecha.

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską pt. "Analiza postaci w pracy nad rolą-Leibecha w dramacie Hanocha Levina Jakiś i Pupcze" mgr. Marka Kałużyńskiego, Jego dorobkiem artystycznym oraz działalnością pedagogiczną stwierdzam, że osiągnięcia zawodowe i przedstawiona praca doktorska spełnia warunki stawiane pracom doktorskim i uważam za zasadne nadanie Panu mgr. Markowi Kałużyńskiemu stopnia doktora w dziedzinie sztuki, dyscyplinie sztuki filmowe i teatralne .

Wrocław, listopad 2025r.

Prof. dr hab. Anna Twardowska

